

Sempozyum Değerlendirmesi

Kur'ân'ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı

S. Ü. İlähiyat Fakültesi ve Meram Belediyesi

12–13 Mayıs 2006, Konya

Selçuk Üniversitesi İlähiyat Fakültesi ve Meram Belediyesi tarafından 12–13 Mayıs 2006 tarihlerinde Konya'da, Konevî Kültür Merkezi'nde "Kur'ân'ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı" konulu sempozyum düzenlendi. Dört oturumda yapılan sempozyumda 22 akademisyenin aktif katılımlarıyla 9 tebliğ sunuldu ve müzakere edildi.

12.05.06 Cuma sabahı 09.30'da açılış konuşmaları ile başlayan ilmî toplantıların "Kur'ân'a Göre Farklı İnanç Mensuplarına Tanınan Hak ve Özgürlükler–1" adlı ilk oturum, oturum başkanı S. Ü. İlähiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. İsmet Ersöz tarafından açıldı. 1.Tebliğ "İslam Tefsir Geleneğinde Ehl-i Kitapla İlgili Bazı Telakkilerin Epistemik Deęeri" başlığı ile Ç.Ü. İlähiyat Fakültesi'nden Doç. Dr. Mustafa Öztürk'e aitti. Öztürk tebliğinde "Tevrat, İncil, Tahrif ve Tasdik" kavramlarını mercek altına aldı, bu kavramları Kur'ân ve Tefsir kaynakları merkezli olarak inceledi.

Bu tebliğde "Ehl-i Kitap" ifadesinin Kur'ân'da çoğunlukla Yahudilere müteallik olarak kullanıldığı ifade edildi. Kur'ân'da 16 yerde Tevrat'tan bahsedildiği, bunların hiçbirinde Hz. Musa'ya verildiği şeklinde bir ifadeye rastlanmadığı vurgulanırken; 16 Tevrat kelimesi ile Hz. Peygamber dönemi insanların elinde bulunan Tevrat, yani Mişna ve Talmut'un da dâhil olduğu külliyat kastedilir yorumu yapıldı. Hadislerde ifadesini bulan Hz. Musa'ya Tevrat'ın verildiğine dair bölümlerin de delaletinin kapalı olduğu belirtildi. "Levhaların/elvâhın ise teşrî/hüküm bildiren vahiyler olduğu ve bunların Çıkış'taki "on emir" olma ihtimali üzerinde duruldu. "Kitap" ise Hz. Musa'ya verilen ilahi vahiydir, şifahî hitaptır," denildi. 12 ayette de İncil'den söz edildiği ve "İncil'in Kur'an'daki anlamı Hz. İsa'ya gönderilen ilâhî mesajlardır."

Sempozyum Değerlendirmesi

denildi. “Kur’an’da zikri geçen İncil, yazılı bir metne değil, Hz. İsa’ya gönderilen ve onun tarafından şifahi olarak tebliğ edilen ilâhî mesajlara tekabül etmektedir.” görüşü vurgulandı. Tahrif üzerinde de durulan tebliğde, “an mevâdî’ihî” Kur’ânî ifadesinin lafız tahrifi, “min ba’di mevâdî’ihî” ifadesinin ise lafız-mana tahrifine has olarak kullanıldığı bildirildi. Tevrat ve İncil’in bizim kültürümüzdeki karşılığı itibariyle birer “sîret” kitabı mesabesinde olduğu yorumunda bulunuldu. Tasdikin ise, “Sizin Kitabınız hangi kaynaktan geldi ise Kur’ân da aynı kaynaktan geliyor.” anlamında bir anlam ifade ettiği üzerinde duruldu.

Sonuç itibariyle “Tevrat kelimesi Kur’an’da Hz. Musa’ya gönderilen vahiyleri değil, Hz. Peygamber devrindeki Yahudilerin ellerinde mevcut olan kutsal kitapların mecmuunu ifade etmektedir. İncil kavramı ise Kur’an’da yazılı bir metne değil, Hz. İsa’ya vahyedilen ilâhî mesajlara tekabül etmektedir. Tevrat ve İncil’in bir defada nazil olduğuna ilişkin telakkiye gelince, geniş çaplı kabul gören bu telakki sağlam dayanaktan yoksundur.” denildi.

Ayrıca tahrifle ilgili olarak da “Kur’an’da Yahudilere atfedilen tahrif, kutsal metin tahrifine değil, Hz. Peygamber’in sözlerinin çarpıtılmasına delalet etmektedir. İncil ve tahrif meselesine gelince, Kur’an Hıristiyanlara ait bir tahrif fiilinden söz etmemektedir. Kaldı ki bir şeyin tahrife konu olması için, ortada aslının bulunması gerekir. Matta, Markos ve diğer zevata ait kitapları muharref olarak tavsif etmek anlamsızdır. Aynı hüküm Eski Ahit’in Tevrat olarak addedilen ilk beş kitabı için de geçerlidir. Zira bu kitaplar beşer ürünüdür. Mevcut İnciller, daha önce de ifade edildiği gibi Hz. İsa’ya dair birer sîret kitabıdır. Eski Ahit ise büyük ölçüde İsrailoğulları’nın tarihini muhtevidir.” yorumu yapıldı.

Tebliğ ile ilgili ilk değerlendirme oturum başkanı Prof. Dr. Ersöz tarafından yapıldı. Ersöz, Kur’ân’a bakışta bazı esaslara uyulması gerektiğini; bunların arasında bütüncül yaklaşım ve önyargısız yaklaşımın da olduğunu belirtti. Kur’ân’ın bir bütün olarak değerlendirilmediğinden hareketle Ersöz, tebliğde Âl-i İmrân 3/93. ayetin değerlendirme dışı tutulmasından yakındı. A’râf suresi 7/157. ayetteki “yecidûnehû mektûben ‘indehum fi’t-Tevrâti ve’l-İncil” ifadesinin tefsiri ile ilgili olarak Râzî’de yer alan “İncil’de bulacaklar/görecekler” ifadesindeki “mektûben” lafzının gözden kaçmış olmasına değindi.

İlk tebliğin müzakerecisi Atatürk Ü. İlahiyat Fakültesi’nden Prof. Dr. Lütfullah Cebeci ise geleneğin yabana atılmayacağını belirterek, Kur’ân’a da “Kur’ân, Kitap, Zikir, Fürkan vb. isimler verildiğini, bunları farklı kabul edersek çok değişik kitapların indirildiğini düşünmemiz

gerekir ki bunun hiç de fiili durumu yansıtmadığını ifade etti. Ayrıca klasik tefsir kültürümüzde ifadesini bulunduğu şekliyle belirtmek gerekirse, “kîle”sini söyleyip “kâle”sini söylemezseniz hiç de hoş olmaz, ifadesini kullandı. Eleştirilere cevap veren Öztürk ise öne sürdüğü tezde ısrarlı olduğunu vurgulamakla beraber ilgili hususları değerlendireceğini belirtti.

1.Oturumun 2. tebliği C.Ü. İlahiyat Fakültesi’nden Doç. Dr. İsmail Çalışkan “Gerçek ve Tamamlanmış Din Önermesinin ‘Dinin Üstünlüğü’ Söylemine Dönüşmesi” adıyla sundu. Çalışkan bu tebliğinde, İslam Dini’nin “Son Din ve Üstün Din” sıfatları yerine, ana kaynaklardan yola çıkarak, “Hak Din ve Tamamlanmış Din” olarak vasıflandırılmasını önerdi. Müzakereci olarak söz alan S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi’nden Doç. Dr. Mustafa Aydın ise konunun işlenişini olumlu bulduğunu ifade etti.

2.Oturum aynı gün saat 14.30’da “Kur’ân’a Göre Farklı İnanç Mensuplarına Tanınan Hak ve Özgürlükler-2” başlığı ile A.Ü. İlahiyat Fakültesi’nden Prof. Dr. Mevlüt Güngör’ün başkanlığında yapıldı. Oturumun 1. tebliği Atatürk Ü. İlahiyat Fakültesi’nden Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu tarafından “Kur’ân Toplumunda Gayr-i Müslimlerin Hak ve Yükümlülükleri” başlığı altında sunuldu. Hacımüftüoğlu tebliğinde, İslam Hukuku kaynaklarından hareketle gayr-i müslimlerin sahip oldukları hak ve yükümlülükleri ifade eden İslam kültür ve medeniyetindeki kavramlara ve bu kavramların anlam alanlarına değindi. Hacımüftüoğlu bu konuyu ifade ederken tebliğini; İstılahlar, Yükümlülükler ve Haklar olarak iki ana kısımda sundu. Tebliğin müzakerecisi S.Ü. İlahiyat Fakültesi’nden Prof. Dr. Yusuf Işıcık ise Dinler arası diyaloga vurgu yaptı ve “Müslümanlar, Dinler arası diyalog sürecinde dengelerini kaybetmemelidirler.” diyerek bu süreçte dikkatli olunmasının üzerinde ısrarla durdu.

2.Oturumun 2. tebliği Atatürk Ü. İlahiyat Fakültesi’nden Prof. Dr. Beşir Gözübenli tarafından “İslam Ülkesindeki Gayr-ı Müslimlerin Sosyal Güvenlik Haklarına Dair Kur’ânî İlkeler” başlığı ile sunuldu. Gözübenli tebliğinde, İslam Ülkesindeki Gayr-ı Müslimlerin Sosyal Güvenlik Haklarına değinmekle beraber bunları daha çok İslam Hukuku kaynakları çerçevesinde yaptı ve konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermeye çalıştı. Gözübenli’nin tebliği, “İslam Toplumundaki Gayr-ı Müslimlerin Temel Hak Ve Hürriyetlerine Dair Kur’ani Esaslar” ve “İslam Toplumundaki Gayrimüslimlerin Ekonomik ve Sosyal Hakları” olarak iki ana kısımdan oluşmaktadır. Oturumun 2. tebliğinin müzakerecisi S.Ü. İlahiyat Fakültesi’nden

Prof. Dr. Saffet Köse konu ile ilgili İslam Hukuku kaynaklarından hareketle tebliği açıklayıcı ve tamamlayıcı doyumcu bilgiler verdi.

2.Oturumun 3. tebliği Dicle Ü. İlahiyat Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. Ahmet İnan tarafından "Kur'an'da Uzlaşmanın Anahtar Kavramları" adıyla sunuldu. İlk bölümde, "Çatışma Kültürü" Şeytan Faktörü, İnsan Nefsinden Kaynaklanan Faktörler, Çevre/Sosyal Düzendeki Kaynaklanan Faktörler alt başlıklarıyla incelendi. İkinci bölümde de "Çatışmadan Uzlaşmaya" başlığı ile Çatışma Teorisi ve Kur'an'da Uzlaşmaya İlişkin Temel Kavramlar (Sulh, Tav', İslam, Tezkire, Kötülüğü İyilikle Savma, İhsan, Birr ve Takva, Tearuf, Nefis Tezkiyesi, Farklılık, Nefs-i Levvame, Sekinet, İnsan) değerlendirilmeye tabi tutuldu. Tebliğin müzakerecisi S.Ü. İlahiyat Fakültesi'nden Dr. Fatma Asiye Şenat Kazancı değerlendirmelerini ve katkılarını ayetlerden mülhem bir içerik ve akıcı bir üslupla yaptı.

3.Oturum "Kur'an'a Göre Farklı İnanç Mensuplarıyla Yaşanabilecek Olumsuzluklar-1" başlığı ile 13 Mayıs Cumartesi saat 09.30'da S.Ü. İlahiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Sait Şimşek'in başkanlığında yapıldı. 1.Tebliğ, İnönü Ü. İlahiyat Fakültesinden Dr. Abdurrahman Ateş'in "İnanç Özgürlüğünün Sınırı/Kapsamı ve İnanç Özgürlüğü Açısından Mürteddin Cezalandırılması" adlı tebliği idi. Ateş'in tebliği iki bölümden oluşmakta; ilk bölüm "İnanç Özgürlüğünün Sınırı/Kapsamı" dinde zorlama ve dinin pratiğinde zorlama olarak iki açıdan ele alındı. İkinci bölüm "Mürteddin Cezalandırılması ve İnanç Özgürlüğü" ise "Kur'an'da Mürtedde Yönelik Müeyyideler/Yaptırımlar" ve "Mürteddin Cezalandırılma Nedeninin Sadece Din Değiştirmekten İbaret Olmadığına Dair Deliller" konu başlıkları ile sunuldu. Ateş son maddede anılan delilleri ise şu şekilde saymaktadır. a.İlk dönem irtidat hareketlerinin dinden dönmekle birlikte, idareye isyan veya düşman tarafına katılarak savaşıma niteliğinde olması, b. Mürteddin tövbesinin kabul edilmesi, c. Mürteddin Mü'min Kabul Edilebilmesi İçin Sadece Sözlü İkrarının Geçerli Olması, d. Kur'an'da münafıklar, "imandan/İslam'dan sonra küfre dönenler" şeklinde nitelendiği halde Hz. Peygamber'in, münafıkları mürted statusünde görmemesi. Ateş, mürtede verilen cezaların sebebinin toplumu parçalanmadan korumak olduğunu, normal olarak da hiçbir devletin buna müsaade etmeyeceğini vurgulayarak, mürtede verilen cezaların dini olmaktan çok siyasi ve devletler hukuku ile ilgili bir husus olduğunun üzerinde durdu. Tebliğin müzakerecisi Atatürk Ü. İlahiyat Fakültesi'nden Doç. Dr. Orhan Atalay ise, tebliğin girişinde "hürriyet" kavramına yer verilse idi, ayrıca Tevrat ve

İncil'de din değiştirmenin cezalarını da karşılaştırma yapabilmemiz için görse idik daha iyi olurdu, şeklinde görüş bildirdi.

3. Oturumun 2. tebliği "Medeniyetler Çatışması ve Devletin Dinsel Tarafsızlığı" başlığı ile S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden Prof. Dr. Yasin Aktay tarafından sunuldu. Genel olarak tebliği haricinde konuşmayı tercih eden Aktay bu tebliğinde, devletin farklı kültürlerden olanlara karşı tarafsızlığını korumasının sosyolojik ve teolojik imkânları hakkında bazı tarihsel verilere dayanılarak değerlendirmelerde bulundu. "Her şeyden önce devletin tarafsızlığı bir kavram olarak yeni bir kavramdır. Bugün bu kavramın uygulanması fiilen hiçbir yerde mümkün olamamaktadır. Buna rağmen bu ideal temel alınarak İslam'ın tarihsel uygulamaları bu kavramın uygulanamayan ideal ölçüleri açısından değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme yanlısına değinilmekteyken, İslam'ın tarihte sergilediği inanç özgürlüğünün bugün bu kavramın varlığına rağmen modern örneklerde sergilenemediği ampirik verilerle gösterilmektedir." ifadelerine yer verdi. "İncil ve Demokrasi" konusunda Hıristiyan literatür olmadığını vurgulayan Aktay, bu tür sorular kendilerine yöneltildiğinde bocalıyorlar, ifadesini kullandı. Tebliğin müzakerecisi M.Ü. İlâhiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Ali Köse ise tebliğin içeriğinin kendi görüşleri ile örtüştüğünü belirterek genel olarak medeniyetler çatışması ve misyonerlik faaliyetleri hakkında görüşlerini dile getirdi. Medeniyetler çatışması fikrini ortaya atanların haklı çıktıklarını belirtirken İslam dünyasının buna karşı gerekli olanların yapılamadığını, aksine bu öngörüyü haklı çıkaracak şekilde hareketlerde bulunulduğunu belirtti. Son karikatür krizinin protestolarında da İslam dünyasına puan kaybettirecek şekilde hareketlerle karşılaşıldığını vurguladı. Misyonerlik konularına da değinen Köse, Türkiye'de misyonerliğe karşı çıkanların, dini, doğru dürüst temsil etmeyenler ile dine karşı çıkanlar olduğuna dikkat çekti.

Aynı gün 14.30'da S.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ahmet Önkal'ın başkanlığındaki "Kur'an'a Göre Farklı İnanç Mensuplarıyla Yaşanabilecek Olumsuzluklar-2" başlıklı 4. oturum 19 Mayıs Ü. İlâhiyat Fakültesi'nden Doç. Dr. Mahmut Aydın'ın "Yahudi ve Hıristiyanlarla İlgili Öğretisi Bağlamında Kur'an'ın 'Dini Öteki' ile Diyalogu" konulu tebliği ile başladı. Aydın tebliğine, Müslümanlar ötekine (dinî öteki) nasıl bir yaklaşım içinde oldular sorusuna, Kur'an'dan yola çıkarak gelenekten sonuca ulaşmayı hedefledi. Aydın, "ahit" kavramı çerçevesinde tebliğini sundu ve Kur'an ayetleri ile sınırlandırdı. Müzakereci Sa.Ü. İlâhiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Davut Aydüz ise konuşmasını dinler arası diyalog

tartışmalarına ayırdı, diyaloga karşı çıkanların delillerini çürütmeye çalıştı ve diyaloga yöneltilen eleştirilere cevaplar verdi.

4. Oturumun 2. tebliği Çanakkale 18 Mart Ü. İlahiyat Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. Şevket Yavuz tarafından "İslâm'ın Ötekileştirmeye Meydan Okuması veya 'Ontolojik Öteki'den 'Vasıfsal Öteki'ne İntikalin Macerası" başlığı ile sunuldu. Yavuz tebliğinde Batı Medeniyetinin temelinde "Ontolojik Öteki"nin var olduğunu, bunun zihniyet ve inançla beslendiğini örneklerle açıkladı ve kendi dışındakini öteki kabul eden bu anlayışın karşısında kalanların hiçbir zaman beriki olamayacağını, bu sebeple "Ontolojik Öteki" olarak isimlendirildiğini belirtti. İslam'ın ise hiçbir zaman böyle bir ötekini öngörmediğini, çünkü karşısındakini daima her an beriki olabilecek bir konumda gördüğünü ifade ile buna belki "Vasıfsal Öteki" denilebilir diyerek, yeni bir öneride bulundu ve kendisi bunu "Teâruf Teolojisi" olarak adlandırdı. 2. Tebliğin müzakerecisi Süleyman Demirel Ü. İlahiyat Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. Bilal Gökür dil olarak ağır olan tebliği açıklayarak sözlerine başladı. "Öteki" kavramının içeriğinin beş asırlık oryantalist tecrübe ile doldurulduğuna dikkat çekerek, Avrupalının kendini hep beriki olarak diğerlerini ise öteki olarak tanımladığını belirterek, karşısında kalanların hiçbir zaman beriki olamayacağını vurguladı. Bu anlamda Kur'ân'da ötekinin bulunmadığını, "vasıfsal öteki" denilebilse de yine de öteki dememenin gerektiğini ifade etti.

Sempozyumun değerlendirmeler bölümünde ilk konuşmayı dinleyiciler adına S.Ü. emekli öğretim üyelerinden İbrahim Sarmış yaptı. Sarmış tebrik ve teşekkürleri ile beraber, bu tür sempozyumların daha sık arayla yapılmasını, geniş kitlelere duyurulmasını, yabancı ilim adamlarının da katılımının sağlanmasını, pratik konuların da vurgulanmasını önerdi. Katılımcı öğretim üyeleri adına Atatürk Ü. İlahiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Lütfullah Cebeci ise diyalog üzerinde durdu ve diyalogda orta yolun takip edilmesini, kendi içimizde diyalogun da ihmal edilmemesini önerdi. Tertip heyeti adına konuşan S.Ü. İlahiyat Fakültesi'nden Prof. Dr. Ahmet Yaman ise, tebliğlerin formatından yakınlıkla tebliğ ile makalelerin birbirine karıştırıldığını, tebliğlerde problem ve çözümün birlikte sunulması gerektiğini vurguladı. Sempozyumun tam anlamı ile kuşatıcı olamamasını ise gelen tebliğlerin çeşitliliğindeki eksikliğe bağladı. İçerik itibarı ile bazı konularda özür diler bir üslup geliştigiğine dikkat çekerek buna gerek olmadığını, tarihi, bu üslupla yorumlamanın gereksiz olduğunu ifade etti.

Sempozyum Değerlendimesi

Sempozyum, organize komitesi başkanı S.Ü.İ.F. Dekanı Prof. Dr. Ahmet Önkâl'in iyi niyet temennileri ile son buldu.

İki gün boyunca geręekleřen bu toplantılarda ele alınan konular "Kur'ân'ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı" başlığını tüm yönleri ile kapsamasa da işlenen konularda doyurucu bilgiler verilmiş ve dikkat çekici tartişmalar olmuştur. Sn. Dekan Prof. Dr. A. Önkâl'in başkanlığında Prof. Dr. İ. Ersöz, Prof. Dr. S. Şimşek, Prof. Dr. Y. Işıcık, Prof. Dr. A. Yaman, Doç. Dr. N. Őahin, Doç. Dr. A. Fethi Polat, Arş. Gör. H. Uğur ve Arş. Gör. A. Küçük'ten oluşan tertip heyetini tebrik ediyor, S. Ü. İlâhiyat Fakültesi ve Meram Belediyesi'ne bu tür bilimsel çalışmalara katkılarından dolayı teşekkürlerimizi ifade ediyoruz.

Dr. Burhan BALTACI*

* Çukurova Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı. baltaciburhan@hotmail.com